

Norge universelt utformet 2025 – innspill fra Norsk Forening for Osteogenesis Imperfecta

Norsk Forening for Osteogenesis Imperfecta representerer personer som er bevegelseshemmet på grunn av medfødt benskjørhet. Over 50 % av de med diagnosen utvikler hørselstap i tillegg. Vi ser på universell utforming som et veldig viktig tema, og skulle ønske flere delte vårt synspunkt. Manglende UU påvirker ikke bare folks mulighet til å bo, men også mulighet til å fungere i arbeidsliv, familieliv og sosialt liv.

Men folk flest ser dessverre ikke verdien av universell utforming, såfremt ikke de selv eller noen i deres omgangskrets har nedsatt funksjonsevne. Det må derfor sterkere virkemidler til enn informasjons-, koordinerings- og kompetansetiltak. Den gode vilje fungerer ikke. For at Norge skal bli universelt utformet til 2025, må man bruke effektive virkemidler som lover, forskrifter, økonomiske insentiver og tekniske standarder. Og det er mye å ta tak i.

I Nasjonal transportplan, som ble lagt fram i forrige uke har regjeringen som ambisjon at ca. 15 prosent av holdeplassene skal være universelt utformet innen 2023. Skal de nå visjonen, vil de få det travelt i årene mellom 2023 og 2025.

I tillegg til at UU ikke anses som en verdi folk flest vil betale for, innebærer også industrialisering av byggebransjen (mer bruk av ferdigmoduler), høye tomtepriser og press på boligmarkedet insentiver mot det å bygge universelt utformede boliger. Vi viser her til vårt hørings svar i den såkalte studentboligsaken, hvor UU dessverre ble nedprioritert.

For å nå regjeringens visjon foreslår vi at:

- Regelverket for nybygg ikke uthules mer enn det allerede har blitt, og at det ikke gis anledning til dispensasjoner.
- Vernehensyn blir veid opp mot verdien UU utgjør i livskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne.
- Det utarbeides konkrete forskrifter med krav til eksisterende bygninger. Disse har blitt lovet lenge, men hvor blir de av?
- Lover og forskrifter må følges av økonomiske virkemidler - både i form av pisk og gulrot.
- Gulroten bør være tilskuddsordninger til mindre tilgjengelighetstiltak og UU må brukes som vilkår i offentlig innkjøps- og anbudspolitik. Gir man offentlig tilskudd, skal tiltaket eller arrangementet være tilgjengelig for alle. Det samme gjelder offentlige bevilgninger som skjenkebevilling.
- Pisk bør være tilsyn av at regler og vilkår overholdes. Det hjelper lite med tilgjengelig toalett, når det blir brukt som lager og pauserom for de ansatte. Tilsynsmyndigheter må ha kompetanse i universell utforming og helst bør det være et eget nasjonalt tilsyn for UU.

I tillegg til juridiske og økonomiske virkemidler, må den allmenne kunnskapen om universell utforming styrkes. Slik det er nå, blandes begrepet sammen med tilgjengelighet og spesiell tilrettelegging. Og OBOS og Selvaag kaller det likegodt

"universell tilgjengelighet". Dette gir assosiasjoner til rullestolbrukere, snusirkler og handikapdo. Et universelt utformet bad i er ikke det samme som et handikapdo. Det er et bad hvor man kommer inn med rullestol. Å få formidlet dette på en fornuftig måte er en gigantisk pedagogisk utfordring. Støy er for eksempel noe som påvirker svært mange i samfunnet og er en kjempeutfordring for stadig flere hørselshemmede. Men få tenker at universell utforming av bygninger og utemiljø kan være et virkemiddel til å redusere støy. Folk må få øynene opp for den samfunnsmessige gevinsten av et universelt utformet samfunn. Særlig gjelder dette arkitektene, som selv har bekreftet overfor meg at *"de ikke ser på universell utforming som interessant og utfordrende, men ofte som et plagsomt regelverk som kommer inn for seint i prosessen."*

Arkitektene må med på laget og forstå hvorfor universell utforming er så viktig. Ikke bare hvordan. Da holder det ikke med en uke, hvor de får prøve å ta seg rundt i bybildet i rullestol eller med bind for øynene. Det må bli et gjennomgripende prinsipp som vises igjen i alle elementer av utdanningen.

Evalueringen av handlingsplanen peker også på at koordinatorrollen for UU kan være sårbar. Kanskje bør man ha fylkesvise korps av koordinatører istedenfor? Da vil man få sterkere og mindre sårbare fagmiljø. Og kanskje skal UU-koordinator være en egen utdanning?

Evalueringen peker også på et behov for deling av gode eksempler og beste praksis. Kanskje skal man tenke i retning av sosiale medier for å gjøre terskelen for deling lavest mulig? Hvis det blir like enkelt å dele et godt eksempel på UU, som det er å legge ut en status på Facebook – har man fått til mye. I det samme foraet kunne en tenke seg debatter om tiltak, virkemidler og hvordan man skal få til gode løsninger. Det kan også gjøre brukermedvirkning lettere.

Vi vil også trekke fram viktigheten av god prioritering. Målsettingen med et universelt utformet Norge må være at alle skal kunne bevege seg rundt i samfunnet uten alt for store hindringer eller utfordringer. Da må man tørre å ta en debatt om at noen samfunnsområder kanskje er viktigere enn andre. På Stord – som var en av pilotkommunene, vet jeg at de som et av pilottiltakene diskuterte å gjøre en fyrøy tilgjengelig. Sikkert et spektakulært og flott tiltak, men veldig ressurskrevende. Og er det virkelig det som vil gi de funksjonshemmede innbyggerene en bedre hverdag? Neppe. Vi bør diskutere hvilke tiltak som vil ha størst effekt for flest mulig med de til enhver tid tilgjengelige ressursene.

Her bør kompetente brukermedvirkere ha en viktig rolle, men kanskje er ikke alltid de kommunale rådene de rette å spørre? For å gi gode råd om universell utforming må man ha interesse for og kompetanse om temaet. Og det viser evalueringen at de kommunale rådene ikke nødvendigvis har. Kanskje bør man legge større vekt på brukermedvirkning på sentralt hold – særlig i denne fasen man er i nå, hvor veien videre skal stakes ut. Kanskje skal man ha en referansegruppe med "brukerekspert" under utarbeidelsen av ny plan?

Sist men ikke minst, vil jeg påpeke viktigheten av forskningsbasert kunnskap. Har vi ikke dette, vil sterke aktører som boligbyggerne lettere få gjennomslag for sine argumenter om at universell utforming er dyrt, dumt og kun kommer marginale grupper til gode. Og vi vet jo at de tar feil, men her trenger vi fakta til å slå i bordet med.

Til slutt vil jeg bare si lykke til videre med det viktige arbeidet!

Oslo, 14.04.2013
Ingunn Westerheim